

עיונים לפרשת קרח עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

חשיבות השלום

הרב מנשה צימרמן

כדי שישמור שבתות הרבה".

פתיחה

הרדב"ז שם מעמיק בכוונת המשל וכותב:

מחלוקת קורח ועדתו מובאת במשנה¹ כדוגמה למחלוקת שאינה לשם שמים. יש בכך ביטוי לחומרת המחלוקת הזו:

"אין המשל הזה צודק אלא אם כן אנו רואין את כל ישראל כאילו הם גוף אחד ואף על פי שגופין מחולקין הם, כיון שנשמותיהם ממקום אחד וחוצבו - הרי הם כגוף אחד כי הנשמה היא עיקר, ודע זה.

"איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים - זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים - זו מחלוקת קרח וכל עדתו".

ומדברי רבינו נראה שהמשל הוא על המצות שהם כגוף אחד ובית דין מבטלים מקצת כדי לקיים השאר, והמשל צודק בשני הדרכים".

כנגד המחלוקת ננסה לעיין במושג "שלום" ובחשיבותו לפי דרכו של הרמב"ם.

גדול השלום

הרדב"ז מציע אפשרות לבאר את המשל שהביא הרמב"ם כך: כל ישראל הם כמו גוף אחד, כיוון שנשמתם היא אלוקית. לפי הבנה זו, שישראל הם ישות אחת המתבטאת בהרבה גופים גשמיים, מובנת היטב מהי חשיבות השלום. ככל שיש יותר אחדות בעם ישראל כך מתגלית מעלתם הפנימית והאלוקית - הנשמה האחת.

בסוף הלכות חנוכה² הרמב"ם כותב:

ואולם הרדב"ז מעיר שלא נראה שהרמב"ם התכוון להסבר הראשון שהוא נותן. נלך בעקבות דברי הרמב"ם עצמו כדי להבין כיצד הבין הוא את המושג שלום.

"היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום - נר ביתו קודם, משום שלום ביתו. שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום, שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר 'דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום'".

השלום - המידות הטובות

הדין שהרמב"ם מביא מבוסס על גמרא במסכת שבת³. רש"י⁴ מסביר שהגמרא מסתפקת בנוגע לאדם עני שאין לו די כסף לקנות גם נר לשבת וגם נר חנוכה - איזה מהם קודם. מסקנת הגמרא היא שיש להעדיף את נר ביתו על פני נר חנוכה כדי לא לפגוע בשלום שבין איש לאשתו. כדרכו במקומות רבים בסוף ספרי היד החזקה, הרמב"ם מוסיף תוספות רעיוניות על גבי דין זה. הרמב"ם מביא ראיה מדין מי סוטה שבו רואים את חשיבות השלום - שם ה' נמחק בעבור עשיית שלום בין איש לאשתו. הרמב"ם מוסיף ומסביר שדינים אלו מתאימים למגמת התורה כולה - "התורה ניתנה לעשות שלום בעולם".

בדברי הרמב"ם בפירוש המשניות אנו מוצאים שהשלום הוא כינוי לכל המידות הטובות. הרמב"ם כותב בשמונה פרקים⁵:

כעת יש להבין - מדוע השלום הוא ערך גדול כל כך? מהו השלום שהרמב"ם מדבר עליו?

"ו'השלום' - המעלות המידות, אשר בהן יהיה השלום בעולם".

כל ישראל הם גוף אחד

דהיינו, השלום הוא מושג כללי הכולל את כל המידות הטובות, וממילא יוצר שלום במציאות. כך הרמב"ם כותב גם בפירושו לפרקי אבות⁷:

הרמב"ם בהלכות ממרים⁵ מתייחס לכוח המיוחד שיש לבית דין להורות הוראות שעה. הרמב"ם מביא משיל כדי להסביר את סמכותם של בתי הדין להורות לעבור על מצווה באופן זמני:

"ואמרו 'תורה יבקשו מפיהו' - מורה על שלמותו במעלות המידות, כמו שביארנו בפרק הרביעי [משמונה פרקים לרמב"ם] שזו היא כוונת התורה, ולזה אמר 'וכל נתיבותיה שלום'. וכבר ביארנו גם כן שם בפרק הרביעי כי 'שלום' הן מעלות המידות".

"כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו, כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על מקצת מצוות לפי שעה כדי שיתקיימו כולן. כדרך שאמרו חכמים הראשונים 'חלל עליו שבת אחת

השלום הוא מטרת התורה. לא מדובר רק על שלוה והעדר מחלוקת אלא על שלום עמוק יותר. כל המידות הטובות נקראו שלום, וכולן הן מטרת התורה. מובן שעל ידי התנהגות נכונה ומידות טובות נזכה להגיע גם לשלום במובנו הפשוט.

מקור נוסף שבו אפשר לראות שהשלום שעליו מדובר הוא שלום של

6	הקדמה למסכת אבות, פרק ד, ד"ה 'ובמסורות נביאינו' (מהדרות הרב שילת).
7	ה, יג.

1	אבות ה, יז.
2	הלכות חנוכה ד יד.
3	כג ע"ב.
4	שם, ד"ה נר.
5	ב, ד.

ר' דוד פרנקל¹¹ בפירושו שיירי קורבן על הירושלמי¹² מתייחס לדברי הרמב"ם האלה. הוא מסביר שכוונת הרמב"ם היא שיש חשיבות בעשיית מעשים של דרכי שלום בתור הליכה בדרכי ה'. וכך הוא כותב:

"מדמייתי קרא קמא [מכך שהרמב"ם הביא את הפסוק הראשון – 'טוב ה' לכל...'] משמע דבכל ענין קוברין מתייהם ועושים להם כל הדברים, שחובה עלינו לילך במדותיו ברוך הוא בכל יכולתנו".

לפי השיירי קרבן, הרמב"ם הביא את הפסוק האומר "טוב ה' לכל" כדי ללמדנו שיש ללמוד ממידותיו של ה' ולהתנהג לפיהן גם כלפי הגויים.

אין כוונתנו לדון כאן בשיטת הרמב"ם בנוגע לגויים בכלל ולעובדי עבודה זרה, רק באנו להראות מקור נוסף שבו הרמב"ם מזכיר את המושג שלום, וללמוד את הפירוש העולה מהדברים שיש בהתנהגות של שלום משום הליכה בדרכי ה'¹³.

סיום

עסקנו בחשיבות השלום ובביאור עניינו לאור דברי הרמב"ם. ראינו שהשלום הוא עניין מהותי ובסיסי כל כך שכל התורה מכוונת עבור מטרה זו. ביארנו שהמושג שלום כולל גם את כל המידות הטובות, והוספנו שיש קשר בין דרכי שלום ובין הליכה בדרכי ה'. נאה לסיים בדברי המדרש¹⁴:

"ביקש הקדוש ברוך הוא ליתן תורה לישראל בשעה שיצאו ישראל ממצרים, והיו חולקין זה על זה... כשבאו לרפידים הושו כולם ונעשו אגודה אחת. ומנין שנעשו כולם אגודה אחת, שנאמר 'ויחן שם ישראל נגד ההר'. ויחנו אין כתיב כאן, אלא ויחן. אמר הקדוש ברוך הוא: התורה כולה שלום, ולמי אתננה לאומה שאוהבת שלום, הוי 'וכל נתיבותיה שלום'".

ריחוק ממידות רעות הוא פירוש הרמב"ם על המשנה. בסוף מסכת עדויות⁸ כתוב כך:

"אין אליהו בא לטמא ולטהר, לרחק ולקרב אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע... וחכמים אומרים לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם".

הרמב"ם בפירושו דן במטרת בואו של אליהו הנביא, ומסביר את דעת חכמים המובאת בסוף המשנה:

"אבל העוול [שאותו אליהו בא לתקן] הוא השנאה שיש בין בני אדם. לפי שהיא שנאת חנם והוא עושה לו עוול בשנאתו אותו. והוא אמרם [אין אליהו בא... אלא] לעשות שלום בעולם".

לפי חכמים אליהו הנביא יבוא לעשות שלום בעולם ולתקן את העוול של שנאת חנם. דבר זה מצטרף למה שאמרנו לעיל. שנאת חנם היא המדרגה הכי תחתונה של מידות רעות, ואליהו הנביא, שבא לעשות שלום, בא לתקן עניין זה.

"דרכי שלום" לפי הרמב"ם

הרמב"ם בהלכות מלכים ומלחמותיהם⁹ כותב כך:

"אפילו הגויים – צו חכמים לבקר חוליהם, ולקבור מתייהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום. הרי נאמר 'טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו', ונאמר 'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום'".

הרמב"ם מביא את הדין של דרכי שלום, האומר שיש לנהוג בדרך ראויה כלפי הגויים. ההבנה הפשוטה במושג דרכי שלום היא שחכמים תיקנו תקנות מסוימות כדי למנוע מחלוקת¹⁰. ואולם הרמב"ם מקשר בין דרכי שלום לחסדי ה' ולמגמת השלום שיש בתורה. מכך עולה שלפי הרמב"ם יש בדרכי שלום גם מטרה חיובית ולא רק שלילת המחלוקת.

8	ח, ז.	11	נולד בברלין בשנת תס"ז (1707) והתמנה לרבה של ברלין בשנת
9	י, יב. ועיין עוד בהלכות אבל יד, יב.		תק"ג (1743). נודע בעיקר בזכות פירושו הגדול על הירושלמי. פירושו נחלק
10	עיין בסוגיות העוסקות בכך במסכת גיטין נט ע"ב עד	12	ל"קרבן העדה" – כעין רש"י, ול"שיירי הקרבן" – כעין תוספות.
סב.		13	מסכת גיטין ה, ה, ד"ה "וקוברין".
		14	עיין עוד בהלכות גזלה ואבדה יא, ג.
			תנחומא (בובר) יתרו, ט.